

EVANG. EGYZHÁZ ÉS ISKOLA.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Előfizetés díja:

Egész évre . . . 12 kor.
Fél évre . . . 6 „
Negyed évre . . . 3 „
Egy szám ára 24 fill.

Kiadótulajdonos és szerkesztő:

VERES JÓZSEF.

Felelős szerkesztő:

HAJTS BÁLINT.

Hirdetés díja:

Egész oldal . . . 16 kor
Fél oldal . . . 8 „
Negyed oldal . . . 4 „
Nyolczad oldal . . . 2 „

Elfogulatlan gondolatok a belmissióról.

Baur Vilmos a maga gyönyörű művében: „Das deutsche ev. Pfarrhaus“, — mely új meg új kiadásokat ér, — nagyon szépen értekezett a belmissióról, mely szerinte — más — más név alatt minden időben meg volt és nélkülözhetetlen ott, hol a keresztyén nép egyházat alkot. A belmissiót Németországban, a német evangélikus egyházban, A. H. Francke élő hite és forró egyházszeretete elevenítette fel s Wichernnek 1848-ban, a reformátorok sírjai felett Wittenbergben tartott prédikációja tette újra élő erővé.

Wichern, — a belmissió ezen legnagyobb apostola — szerint a belmissió nem zavarja a szervezett egyházi életet, ellenkezőleg, segíti azt s különösen ott, hová az el nem juthat és hol az állam is csak törvénnyel, — a gyakran rideg törvénnyel akar hatni, — a szabad evangélikus szeretetet hagyja működni; az iskolának, a családnak pedig valóságos őrző angyala; a vasárnap megünneplését, a jó könyvek elterjedését, az egyházi énekek megkedvelését pedig észrevétlen eszközi stb.

Baur a belmissiót az apostoli, testvéri egyesület másának mondja, a mely az igazi testvéri szeretet melegével: egynek mindnyájáért, mindnek az egyért való gondoskodásával, a szerető család képét valósítja meg itt e földön, égi fényben. — S e munkának központja: a paplak, a lelkész háza.

Nem ok nélkül büszke reá Baur, hogy egy angol könyv („Praying and Working“) nem győzi eléggé magasztalni az imádkozó és dolgozó német evangélikusokat s azok éfén: Harms L., Lóhe W., Fliedner Theod. és Wichern Henr. nevét.

Wichern, — bár maga soha pappá nem

avattatott — mégis ideális alakban valósította meg a paplak képét és a hallei egyetem ezt a papjelöltet a theológia doctorává tette, — Wichern mentőházat alapított, melyben („Rauhes Haus“) annyi ev. lélek menekült a gonosz elől és melyből Krisztusnak annyi vértezett vitéze került ki.

Fliedner a diakonissák áldott intézményét teremtette meg Kaiserswerthben.

Lóhe a diakonissákon kívül nevelt még evangélistákat is Éjszak-Amerikának.

Harms L. benső vallásossága sokakat nyert meg — a hitnek.

Majd itt állított fel azután egy egy pap egy mentőházat, — majd ott. Ez a vallásos népiratokat terjesztette, amaz semináriumot állított ifjú tanítók számára. Majd belemelegedtek a nagy városok is a dicső munkába és megteremtették: az ifjúsági, a legény és leányegyleteket, a minden néven nevezendő mentő-egyesületeket, melyek a fiúgyermeket, a leánygyermeket, a férfit, a nőt mentik, őrzik, gondozzák; testileg lelkileg ápolják: a szegényt, a beteget, az elhagyottat felkarolják. — Mindenkinek osztják az evangélium áldását — és mindezzel az egyház munkáját segítik, előmozdítják, mindenekben kiegészítik.

S ime azóta óriásivá lett a német belmissio munkája és végtelen gazdaggá annak irodalma, — de tagadhatatlanul — áldása is!

* * *

Pro és contra sok szó esik, sok cikk íródik és ha nem is sok vér, de sok tinta folyik e tárgy, e kérdés felett, ez úgy körül manapság minálunk is!

Én is tanulmányoztam, személyes tapasztalatokat szereztem magamnak Németországban ez ügyben és pár év előtt elmondtam nézetemet a Zoványi Jenő barátom „Vallás és egyház“ című

evangéliumi protestáns lapjában. (1 ső évfolyam 3. szám 1893. február 15.)

Nézetem e tekintetben nem változott. Étékn figyelemmel kísérttem a mozgalmakat idebenn a hazában és a lapok, az irodalom útján odakünn: Német- és más országokban. Mindig hive voltam a missió eszméjének és különösen nálunk a belmissió ügyének. — Az eszmének — mondom — mindenkor hive voltam és csak a megvalósítására választott egyik-másik mód, egyik-másik eszköz tekintetében voltak aggályaim, volt eltérő nézetem.

Mint sok éven át a pastoralis theológia tanára mindenkor szeretet, lelkesedést igyekeztem tanítványaim szívébe csepegtetni a missió ügye és pedig különösen a belmissió kérdése iránt.

Mindezt csak azért mondtam el most, hogy feltüntessem: mi indít, illetve mi jogosít fel engem a kérdésnek jelen stádiumában a felszólalásra?

Megmondom egyenesen. Két nagy félreértés! E két nagy félreértés — még most is meg van!

Az egyik az, hogy — mint némelyek mondják, — a hivatalos egyház működése mellett nincs szükség, sőt a tulzók azt mondják, hogy a világiaknak nincs is joga külön missiói működésre — és ez elvi kifogás; a másik az, hogy országos egyesültre, — mert a protestánsok hazánkban nem alkotnak egy egyházat, — nem kell törekednünk — és ez gyakorlati kifogás.

Mindkettőre nézve, ellenkező véleményen vagyok. Mindkettőre nézve az a nézetem, hogy igen is van reájok szükségünk. — Először is elvi szempontból kimondom, hogy van missióra, van különösen belmissióra szükségünk és azután nyíltan kimondom azt is, hogy van országos evangelikus protestáns missiói egyesültre is szükségünk.

Nézzük ezeket egyenként.

I. Először is elvi szempontból. Ennek:

1. Szentirási alapja van. Mert bátran hivatkozhatunk ezen kérdésnél Pál apostol szavaira Efez. 4. v. 11., azután 1 Kor. 12. v. 28. és főleg a Péter apostol első levelében kifejezett és a protestáns egyházakban legfőbb alapelvül elfogadott amaz elvre, — a hivek egyetemes papságának elvére, — mely bennünket oly

élesen különböztet meg a római katolikusok felfogásától, 1 Pét. 2. v. 9: mert mi protestáns hívők mind „királyi papság” vagyunk. — nálunk tehát klérus nincs — nálunk character indelebilis-sel bíró külön papi rend nincs! Nálunk csak Verbi Dei Ministerek vannak, a kik elválasztattak: „az isten igéjének tiszta, világos hirdetésére és a sákramentumok rendelésszerű kiszolgáltatására”, — de minden egyéb tekintetben a gyülekezet többi, más tagjaival egyetértésben köteleztetnek eljárni s azért adatnak melléjük: felügyelők, gondnokok, egyháziak stb. stb. és különösen presbiterok. — De a hit, a hitvallás és az istentisztelet tekintetében sem auctorok, factorok a lelkészek, hanem csakis organumok — és a hivek egyeteme a döntő! Az ezzel ellenkező tan és felfogás először nem is — evangéliumszerű, — de ebből folyólag másodsor nem is protestáns, — hanem római katolikus.

És ime:

2 szor az egyház fogalma, az egyház eljárása igazolja ezt. — Mert az egyház a hívők összessége, — „Congregatio sanctorum, melyben az evangélium tisztán, igazán hirdettetik s a szentségek rendelésszerűleg, helyesen szolgáltatnak ki” Aug. Conf. Art. VII. és mert még a papjainak kizárólagos jogát védő és hangoztató róm. kath. egyház is — nemcsak kénytelen volt, de szívesen engedett tért a kül- és belmissiót folytató: rendeknek, szerzeteseknek és testvérleteknek, — jogot adván azoknak sokszor és sok helyütt még a parochusi, sőt a püspöki illetékeség rovására is: lelkileg gyógyítani, ápolni, erősíteni, — missiót folytatni! — Nézze meg csak valaki közelebbről a Luther és főleg a Zwingli eljárását, a mai evangelikus németországi és éjszakamerikai egyházakat és a holland, a német és más ev. ref. egyházak berendezését. — De

3-szor a gyakorlati egyházi élet is megköveteli azt, hogy ott különösen, a hol kevés a lelkész, a hová el nem juthat a lelkész, a hol nem érhet rá a lelkész eljárni, — s e d e k a d a s s a n a k n e k i s elvül kimondja, hogy a lelkésznek segítség adható, sőt segítség adandó! — Csak nem akar valaki cura pastoralisról beszélni ott, a hol 14 ezer léleknek 2, 23 ezernek 3, 29 ezernek 4 lelkésze van? — Hol vegyen az ilyen lelkész physikai időt és erőt a cura pastoralishoz? — Hát a sok más teendő? Prédikálás, functiók stb.? Zsinataink sem helye-

sen cselekedtek, midőn egy lelkészre 5000 hívőt bíztak! (Elvileg!)

De, — hogy félre ne értsenek, — már itt mondom meg, hogy én a missiói munkát semmi esetre sem akarom beállítani, sanctionálni a lelkész háta megett! Isten ments! — Hol volna akkor a lekipásztori gondozás egysége? Hol volna az egyházigazgatás, vezetés, kormányzás lehetősége? Ilyet különben én nem is láttam seholl! Ilyenre talán nem is gondol senki? Lipszében, Boroszlóban stb., külön lelkésze van a belmissiói egyesületnek, de az a lelkészi hivatalnak, a „pastor primarius“-nak alárendeltje és szabályszerű jelentéssel tartozik neki. Ne beszéljünk tehát „de strygis, quae non sunt!“

II. Nézzük most már a második félreértést: nincs szükségünk országos missiói egyesületre! Nincs? Hát papiértekezletre, hát országos papiértekezletre van? Törvényt, statutumot hoznak a papiértekezletek? Ugy-e, hogy csak tanácskoznak és tanácsot adnak az egyes speciális papi teendőkről, a papi, az egyházi érdekekről? Nos, hát országos missiói egyesületre is szükségünk van azért, mert az:

a) nem az, a minek sokan gondolják: intézkedő, parancsokat osztogató, új fórumokat, új hatóságokat teremtő szerv; hanem igen is, az egy irányban való munkára az ev. egyházak hívei közül önként vállalkozó testvérek olyan közvetítője, a mely a távollakó, bármely protestáns egyházhoz tartozó, testvérek egymással való barátságos érintkezését, a rohamosan fejlődő élet új alakjaival és az azokból eredő bajok elleni védekezés orvosszereivel és módjával való megismerkedést akarja megkönnyíteni; még pedig papnak, a kit nem képzelhetünk a belmissión kívül, épen úgy, mint munkatársainak az Úr szőlőjében, segédjének, a missionariusnak és a missióért lelkesülő minden „világi papnak“.

b) Mert egy központi szervnek még is csak kell lennie, — a mely a testvérek egymással való érintkezésének külső kellékeit biztosítja, megmondja: hol? — mikor és miről kívánunk tanácskozni a testvérek? — Avagy képzelhet magának valaki céltudatos, szabályos munkát — rend, berendezés nélkül? — Vagy talán ideálja valakinek az olyan tanácskozás, mely esetleg fej nélkül, kitűzött tárgy, tárgysorozat nélkül folyik le? Valakinek csak vezetnie kell azt a gyűlést?!

Valakinek csak meg kell mondania, miről van szó; fel kell jegyeznie, mit akarnak, hogy gondolják jónak a dolgot, az eljárást; biztosítania kell a helyiséget, mert ma még az erdőben, a mezőben, a nyílt piacon sem szabad gyűlést tartani bejelentés és nem lehet tartani bizonyos — ha talán igen csekély is az, — költség nélkül!

Hogy ezen gyűlés parancsokat nem oszthat kötelező határozatokat nem állíthat fel, hanem igenis tanácsolhat, kitaníthat — az világos!

— A missió munkája egyéni. Chablonokkal — nem lehet itt dolgozni. Csak analog-esetek képzelhetők. A. — egyházban más, — mint B. egyházban. Minden egyes egyház (község) egy külön önálló terület. Minden egyes osztály, személy dolga egy-egy külön eset. A gyógyítással foglalkozó orvosi tudomány is külön-külön esetekről szól, de azért mégis van egy egységes orvosi tudomány, egységes tanácsadó, egyetemes kitanító, mely az analógiával dolgozik. Hát a lelki-gondozás (gyógyítás) terén ez talán lehetetlen? Hogy nem lehetetlen, azt az mutatja, hogy daczára annak, miszerint minden egyes eset a cura pastoralisban is specialis eset, mégis van cura pastoralis — van a cura pastoralisnak egységes elmélete. És mi más voltaképen a belmissió mint a cura pastoralisnak egy neme, ága? Lehet tehát az esetek minden néven nevezendő specialitása mellett s a külön prot. egyházak tagjaiból is, — egy egységes együletet képzelni, melynek színe elé az ilyen egyes esetek a kölcsönös megbeszélés, a tanácskozás, a kitanítás céljából vihetők és viendők.

„A jó pap holtig tanul“, mi protestánsok pedig mind papok vagyunk és valljuk be őszintén, rászorulunk arra, hogy folyton tanuljunk. Mert egyrészt a tudomány halad és új meg új elméleteket hoz felszínre; új meg új vívmányokat, eredményeket ér el, melyeket értékesítenünk kell; másrészt az élet is folytonosan halad, új meg új alakokat ölt, teremt, melyekkel alaposan törőlhelyre meg kell ismerkednünk; új meg új találmányokat hoz forgalomba, — melyekkel számolnunk — melyeket kombinációnkba felvennünk okvetlenül kell, hogy a kortól, a világtól — el ne maradjunk!

A belmissió feladata a változott életviszonyok, a haladó tudomány és a rohamosan fejlődő: ipar, kereskedelem és gazdaság mellett, az uralkodó vallási közöny és egyházatlanság és főleg az er-

költségtelenség folytán nagyon megnehezedett, nagyon sokoldalúvá lett.

A feladat lényegét tekintve ugyan a régi maradt, mert hiszen annak ma, mint az előtt is — feladata voltaképen nem más, mint az örök ige, a szentírás hatalmával és a szeretet önkéntes munkájával segíteni a bármi néven nevezendő nyomoron: eloszlatni a physikai, a társadalmi, a vallás-erkölcsi élet mindazon akadályait, a melyek az igazán evangéliumi, keresztyén élet elé gördülnek; élő hitet teremteni a keresztyéneknek, azon célzattal, hogy ezzel az illetékes egyház szervezett, — ha úgy tetszik — hivatalos munkáját elősegítse, hogy a kiket megnyert, azokat az egyházba, az illetékes egyházba, visszavezérelje, az illetékes egyháznak biztosítsa; de a sokféle szükség folytán tennivalója százalakuvá lett s így munkája megszaprodott, megváltozott.

Mert ha hármassal: szó, irás, tett tekintünk s úgy részletezzük feladatát, a következő képet nyerjük: (és itt szabad legyen fentemlített cikkemet idéznem.)

1. A keresztyén ismeretnek és életnek terjesztésén kell fáradoznia a szóval, a szónak hatalmával: keresztyén tanítások, prédikációk, vándor prédikációk, gyermek istentiszteletek, bibliamagyarázatok, felolvasások, keresztyén elbeszélések, történeti rajzok, szak heti és napilapok esetleges káros befolyása elleni élőlőszóval való védekezés, védelem útján. A társalgó termekben, a hívek összejöveteleinél, a hívek körében: előítélet, babona, ráfogás, rágalom, vád eloszlatásával.

2. A keresztyén ismeretnek és életnek terjesztésén kell fáradoznia írásban: biblia-társulatok, reformációi egyletek, iskolaegyesületek, könyvkiadó társulatok útján; keresztyén, evangéliumi: kölcsön-és ingyen könyvtárak kiadásával s az egész sajtó ker. evang. szellemben való befolyásolása útján.

3. A keresztyén ismeretnek és életnek terjesztésén kell fáradoznia tettel:

a) a ker. ev. istentiszteletnek, tehát a ker. istenben való közösségnek, oly testvérek részére való megadása által, kik ezen áldástól a távolság miatt, melyben az ev. központoktól, az egyházaktól laknak, vagy élethivatásuk miatt, —

melynél fogva még vasárnap is dolgozni kénytelenek, — meg vannak fosztva, mint p. o. a gyári- és vasutimunkások, cselédek, bér- és postakocsisok, bányászok, tengerészek és általában a diaszpórában élők.

b) a veszedelemben forgók megóvása körül: legény- és leányegyletek, nőegyletek, szállóhelyek, vándor munkások, munkáslegények számára, a hol azok olcsó lakásban és ellátásban és vallás-erkölcsi gondozásban részesülnek, a németországi „Herberge zur Heimat“, „Vereinshaus“ és „Hospitz“ mintájára; helyenküli szolgálók: a kórházban és otthon sinlődő betegek gondozása által; diakonissa intézetek útján: bölcsődék, árvaházak: fiú- és leányjavító-intézetek, lelenczházak útján: népkonyhák, munkaadók felkeresése által;

c) az elveszettek megmentése körül: menházak, fogházegyletek, a bűnösök, foglyok kitanítására, javítására alakított egyletek; az elbocsájtott foglyok elhelyezése, asyllumok, Magdolna egyletek; mértékletességi egyletek alakításával.

Ha valaki végig tekint az itt felsoroltakon és végig tekint ev. prot. egyházaink életmezéjén, fel fog neki tűnni: mily sok van már ezekből megvalósítva! De ne keressük ezt mind egy helyen! Ezt mind egy helyen megvalósítani nem is kell, de nem is lehet! Azonban mindenütt lehet egyiket, vagy másikat; többet, vagy kevesebbet, a helyszükség szerint!

Nos és az egyik helyütt létesített eszköz, a maga specialis mineműségében is, tanítója lesz egy másik helynek, az országos belmissiói egyesület pedig közvetíteni fogja az egyes tagok érintkezését.

Azt ezuttal csak mellékesen jegyzem meg, hogy az országos prot. belmissiói egyesület kiváló szolgálatokat tehet az Unió eszméjének is, mely felé ellenségeink egységes, egyesített támadása mindinkább szorít bennünket. Az adminisztratív unió pedig — nem chimaera!

Ime tehát mindebből azt látjuk, hogy a belmissió is szükséges, az országos belmissiói egyesület is szükséges. Hogy a belmissió szükséges, mutatja az, hogy a belmissiói munka már a keresztyén egyház megalakulása óta folyik; hogy az országos belmissiói egyesület szükséges, bizonyítja az, hogy az már meg is

alakult és sok helyi ilyen egyesületünk is van és hogy még eddigelé senkisémet döntötte meg annak a tételnek igazságát: „Egységben van az erő“, vagyis: „Concordia parvae res crescunt!“

HÖRK JÓZSEF.

Nagymosás a szászoknál.

Irta dr. Masznyik Endre.

II.

Térjünk át most a hallei válaszra.

A hallei egyetem rektora az ösztöndíjosztó wittenbergi tanárok megbizásából cikksorozatunkra pontról-pontra a következő választ¹⁾ adta.

„Először is sajnálatát fejezi ki, hogy ama cikksorozatot nem közlöttem vele s hogy egyoldalú privát levél alapján emeltem vádat ellenük, mielőtt meggyőződést szereztem volna a panasz mibenlétéről s meghallgattam volna a védelmet.“

Erre rövid feleletem. — Az én cikksorozatom — mint jeleztem is — a Halléban időző tanítványunk által hozzám intézett levél hatása alatt keletkezett feljajdulás volt. Nyilvánosság elé hoztam a dolgot, mert — mint látni fogjuk — hasonló panasz már a múltban is felmerült s a szászok túlkapásai miatt a hivatalos körök már ismételve is felszóltattak, sőt ép a külföldi ösztöndíjak kiosztása körül elkövetett viszásságok indították egyetemes gyűlésünket végül arra, hogy dr. Zsilinszky Mihály államtitkár s egyházkerületi felügyelő urat az összes külföldi ösztöndíjak ügyének s természetének kikutatásával bizzák meg. Sajnos, a további lépések megtétele abban maradt. Egyébként a feneforgó ügyben hivatalos úton is kérdést intéztem a hallei egyetemhez, de erre azt a választ nyertem az egyetem theol. fakultásának dékánjától, hogy hírlapi cikkemre a választ egyenesen személyemhez intézve adják meg. A mi meg is történt.

A második pontban: „úgy az ösztöndíjosztó bizottság, mint az egész egyetem protestál azon szemrehányás és vád ellen, mintha őket a fajszeretet a magyargyűlölet vezérelné eljárásukban s mintha bennük azt a gyűlöletet a szászok élesztgetnék. Az ösztöndíjak kiosztásánál — úgymond — őket személyek vagy nemzetiségi tekintetek soha sem befolyásoltak. Ez a legborzasztóbb köteleltség-szegés volna s épen azért ezt a gyanúsítást a legnagyobb indignációval utasíthatják vissza s követelmők kell, hogy a becsületsértést teljesen és egészen visszavonjam.“

Végtelenül örvendek a tisztelt ösztöndíjosztó

bizottság és egyetem e kijelentésének. Öszinteségében nincs okom kételkedni s mert egy jobb jövő, a magyar és német protestantizmus egészségesebb viszonya kialakulásának egyik zálogát látom abban, — az adott felvilágosítás után készséggel beismerem, hogy a t. bizottságot az ösztöndíjak kiosztásánál magyargyűlölet nem vezérelte, hogy a létező s rá nézve kötelező statutumok alapján objective járt el s hogy épen azért roszhiszemű köteleltség-szegés miatt őket vád nem érheti.

De — engedelmet kérek — a dolog lényegén mindez semmit sem változtat, ellenkezőleg az adott felvilágosítás dacára is állítom, hogy épen a szászok ellenünk való áskálódásának és izgatásának eredménye maga az a statutum is, a mely szerint eljárnak s a mely miatt a magyar ifjak határozottan jogsérelmet szenvednek.

S ez állításomat legott igazolni is fogom

A szász izgatásról nem is kell hosszan beszélnem. Tapasztaljuk azt mi minden téren. Politikai és egyházi lapjaiknak csaknem minden száma²⁾ izzó gyűlöletet lehell a magyar állam és a magyar nemzeti törekvések ellen. Bizonyosság e mellett a nemzetiségi izgatás miatt nálunk napirenden levő sajtóperek soka S bizonyosság egyházi szempontból ép a Halléban megjelenő „Deutsche evangelische Blätter“, melyben csaknem oly rég maga a nemeslelkű alapító s szerkesztő, a boldogult Beyschlag — a szász és tót besugásokat készpénznek véve — magyarhoni ev. egyházunkat már szinte átok alá vetette. S bizonyosság a mellett az a sok magyar theológus ifjú, a kik Halléban a szászokat színről-színre megismerték s egytől egyig vallják, hogy azok az idegennél is idegenebb indulattal viseltettek mindig irányukban. Hiszen a hallei magyar egyesület, mely a magyarországi és erdélyi ifjakat vallás- és nyelvkülönbség nélkül fogadta keblére, tagjai közt mindenféle nemzetiségbelit, csak szászt nem lát soha. S bizonyosság végre maga a tény, hogy a szász ifjaknak elvégtére sikerült az egyedül jogosult magyar ifjakat saját egyetemi ösztöndíjaikból is kitudni.

Mert — hogy immár a jogsérelemre térjek át — e mellett maga a hallei válasz tesz fényes bizonyosságot. E válasz harmadik pontja ugyanis a mi kint levő tanítványunk által emelt panaszok czáfolatával foglalkozva kijelenti, hogy:

1. „Tudósítónk téved, mikor azt állítja, hogy ők a magyar ifjaktól „felvételi vizsgát“ kívánnak.

¹⁾ Én p. o. a „Siebenbürgisch-Deutsches (1) Tageblatt“nak csak egyetlen egy számát láttam eddig, — azt, a melyben szóban forgó cikksorozattal foglalkoznak, a melyet nekem is megküldtek s ime ennek „Politische Ueberischt“jében is azt olvasom, hogy a „a nem magyarajkú (nicht magyarischer Zunge) állampolgároktól a magyar nyelv ismeretét kívánni nagy infamia (grosse Infamie). S az beszélt így itthon, a ki ott künn az „Ungari“-k és „patriae filii“-k közé állva magyar nézen tanult!

²⁾ A választ egy-két lényegtelen pont kihagyásával a rektor úr kívánságához képest egész terjedelmében adjuk s minden pontra nyomban meg is tesszük észrevételeinket.

Ezt ő csakis azon oknál fogva állíthatta, hogy újabban mindazoktól, a kik valamely ösztöndíjban akarnak részesülni, dekanátusi „szorgalmi bizonyítványt“ (Fleisszeugniss) követelnek. Ez tehát nem kivételes s tán ép a magyarok ellen irányuló, hanem általános intézkedés, a mely minden újon jövő ifjúra vonatkozik. A mely újon jövő ifjú dekanátusi „szorgalmi bizonyítványt“ felmutatni nem tud, annak azt ezentúl náluk kell megszereznie *

Erre csak egy rövid megjegyzésem van: magyar ifjú szorgalmi bizonyítvány nélkül külföldre nem mehet, mert nálunk — akár folyamodik valaki ösztöndíjért, akár nem — colloquálni tartozik s jegye indexébe bevezetetik. Az index német nyelvű másolatát pedig kinek kinek hivatalosan kiadjuk. Kérdem nem feltűnő-e, hogy amaz intézkedést s ép csak legújabban a magyar ifjakra is kiterjesztették a német nyelvű „ösztöndíj-vizsgálatokkal“ (Stipendien Prüfungen) akarják gyötreni őket. Nem közel álló gondolat-e itt, a mire a mi fiaink önként rá is jöttek, hogy ily vizsgálat követelésével (mert a név, hogy felvételi vagy szorgalmi vizsgának mondjuk e, bizony nem változtat a dolgon!) a magyar ifjakra nézve az ösztöndíj elnyerését akarják megnehezíteni. A mi theol. akadémiánk — ép mert a német nyelv elsajátítását nagyon is szükségesnek tartja a theológiával való tudományos foglalkozás szempontjából — a végzett lelkészjelölteken kívül minden ifjút kötelez arra, hogy oda künn egy két tárgyból colloquáljon (s meg is teszik!) de nagy különbség vizsgára szorítani őket mindjárt belépéskor vagy pedig a tanulmányok vége felé. Hisz nem egy ifjú a német nyelvet csak odakünn tanulja meg! S mert kimenetkor még nem tudja, van-e ok őt e miatt ösztöndíjjogától elűteni? Hogy e vizsgálatoknál — mint a rektor úr is mondja — igen kulans módon járnak el velük szemben, azt hálásan vesszük tudomásul, de hátha akad tanár, a ki a rideg §t alkalmazza?

2. „A mi — úgymond — a magyarok állítólagos mellőzését illeti, igaz ugyan, hogy az 1848-iki unió alapján a szászokat is a magyarokhoz számítják s az egyetemi kuratórium 1871-iki és 1884-iki határozata értelmében a magyar ösztöndíjakban a jelenlegi magyar állam összes fiait nemzetiségükre való tekintet nélkül egyenlőképp részesítik, de a kiosztásnál más, mint a szükség és tudományos képzettség szempontja őket nem vezérli. Így legutóbb 4 magyar és 16 szász theológus folyamodott Ezek közül ösztöndíjban részesült 1 magyar (m. p. a legnagyobb ösztöndíjban!) és 5 szász. Sőt utóbb azt a 3 magyart, a kinek ösztöndíj nem jutott, a rektor felszólította, hogy utólag más stipendiumért folyamodjanak úgy, hogy a 4 közül (a m. tisztelet rektor úr saját szavai idézem) „az én akaratom szerint e féltévben

még 3 vételett volna figyelembe (nach meinem Willen in diesem Semester 3 berücksichtigt worden wären) egy azonban a neki felajánlott (300 márkás) ösztöndíjat nem fogadta el, mert otthoni körülményei miatt haza kellett utaznia s így a 4 közül 3 nyert ösztöndíjat.“

Hát bármily tetszetősnek látszik is a m. tisztelet ösztöndíjosztó bizottság ezen védekezése, valójában a legnagyobb jogsérelem az, a mit elkövet. 1848 előtt, sőt utána is egész 1876-ig az alapítók akarata és intentiója szerint jártak el s a szóban forgó ösztöndíjakban csakis a magyar ifjakat részesítették, pedig az 1848-ban elvileg kimondott unió már 1867 óta tény vala s erről bizonyosan tudomásuk is volt. Miért hoztak hát az eredeti rendelkezéstől és a százados gyakorlattól eltérő határozatot csak 10 év leforgása után? Azt hiszem jó nyomon járok, ha azt mondom: azért, mert az az alkotmányos 10 esztendő elég volt, hogy a szászok esküdt ellenségeinkké váljanak s oda künn ellenünk eredménynyel áskálódhassanak. De az is tény, hogy egyetemes egyházunk a hallei egyetemi kuratórium ama határozatát kezdettől törvénytelennek tekintetbe. Tényekkel igazolom ezt. Mindjárt a határozat foganatosítása után 1877-ben (l. egyetemes jk. 38. p.) panaszt emel a dunántúli kerület a miatt, hogy „az elmúlt 1876—1877. évben a Kassai-Kubinyi Temelinféle, 1724-ben magyar ifjak részére alapított ösztöndíjban egy erdélyi szász theológust is részesítettek, holott az kizárólag csak a szoros értelemben vett magyarországi theológusoknak szól“ s ez alapon az egyetemes gyűlés kimondotta, hogy ez ügyben a hallei egyetemenél orvoslást keres. Hasonlóképp azt olvasom az 1883-iki egyetemes gyűlés jegyzőkönyvében (l. 42. p.), hogy „a külföldi egyetemekenél magyarországi ifjak számára elhelyezett ösztöndíjak körül visszaélések fordulván elő, az alapító levelek természetének megvizsgálása végett kiküldött bizottság jelentése alapján az egyetemes gyűlés elhatározta, hogy a hallei egyetem rectori hivatalát az ösztöndíjaknak szorosán az alapító levelek értelmében való adományozása végett megkeresi.“ S mi volt minderre a felelet? Egy levél, melyben a hallei egyetem kurátora kijelenti, hogy „miután Erdély Magyarországgal egyesített az 1876-ban életbeléptetett gyakorlatot továbbra is fentartandónak s az ösztöndíjakban az erdélyi protestáns ifjakat is részesítendőnek véli.“ A mire aztán egyetemes gyűlésünk azt mondá: „sajnos tudomásul szolgál.“

S hová fejlődött azóta az ügy? Oda, hogy immár, mint a fenti rectori válaszból kitűnik, ez évben ösztöndíjban részesült 5 szász és 1, mondd egy magyar. Mert, hogy utóbb a nemesszivű és igazságos lelkű rector úr közbenjárására még 3 magyar ifjúnak ajánltak fel „más, éppen üresedés-

ben levő ösztöndíjakat (andere Stipendien, die gerade erledigt waren)*, ez a körülmény jogi szempontból a dolog állásán épen nem változtat.

Nézetem szerint itt csak egy igazságos és méltányos megoldás képzelhető. Nem akarjuk mi szász testvéreinket, ha testvérileg közelednek hozzánk, pogány módra elutasítani, — oh nem! Ha jut nekik is, — ám élvezzék ők is atyáink jótéteményét, de a magyar ifjak megrövidítése nélkül.

3. A mi végre az utolsó pontot, a hallei magyar könyvtár dolgát illeti, erre nézve a m. tisztelt bizottság így nyilatkozik: „e részben is „magyar“ alatt a magyar korona országainak összes tagjait értjük“, a miből világos, hogy tehát a tény az, a mit a mi tanítványunk állít, t. i., hogy a könyvtárosi tisztet, melylyel úgy tudom szintén kapcsolatos némi tiszteletdíj, szász theológusra ruházták vagy ruházzák.

Hát ez is a legnagyobb jogsérelem. A magyar könyvtár alapításában a szászoknak épen-séggel semmi részük. Elődeink — hogy a végenyészettől megmentsék a hazai protestáns írók műveit s kéziratait, miket az üldözések idején itthon biztosságban elhelyezni nem tudtak, Halléban magyar könyvtárat alapítottak s ott nem egy unicumunk van máig is. S ime, most e könyvtár esetleg ádáz ellenség őrizete alá kerül. Igazság ez?

Tisztelet és becsület a hallei ösztöndíjosztó bizottságnak és az egész egyetemnek! Sok drága emlék, erős kapocs és örökös hála tűz minket magyarokat ó hozzájuk! S ha valaki, mi pozsonyiak szívből óhajtjuk, hogy a velük való testvéries közösséget igazán benső szellemi rokonszenvet és harmóniát soha semmi ne zavarja, hanem egyet kérünk: szeretetért szeretetet! A nyelv nem fog minket elválasztani, mert mi a theológiai tudományosság ősi dicső tűzhelyeit saját érdekünkben felkeresve s az azokkal való áldásos, gyújtó, lelkesítő érintkezést állandóan óhajtva, a nemet nyelvet, mint becses eszközt intézetünkön különös gondval (akademián külön köteles tantárgyként művelve) igyekszünk elsajátítani s a külföld nagy szellemkincseinek értékesítésével gyarapítjuk és fejlesztjük magyar theológiai irodalmunkat. Egy választhat el csak: a testvérárusítás. S mert ennek akartam útját állani, azért gerjedtem nem a külföldi, hanem az itthoni szász atyafiak ellen szenvedélyes haragra, ezért voltam kiméletlen vagy legyen goromba és durva, tudván, hogy a viharnek és zivatarnak is meg van a maga áldása.

S áldom az Istent, hogy ez áldás derűje mosolyog felénk a m. tisztelt ösztöndíjosztó bizott-

ság s különösen a nemes rector úr szavaiból s még inkább tetteiből.

— Ennyit a hallei válaszra — válaszul.

Ezek után még csak egyet. Tudván azt, hogy jelen válaszomat a szász urak nem igen fogják nagy sietve lefordítani s kifelé expedálni — hát igenis gondoskodni fogok arról, hogy az hiteles fordításban eljusson a legilletékesebb helyre: a hallei egyetem m. tisztelt ösztöndíjosztó bizottsága kezébe is. S reményilem, hogy meg is szívlelik s akkor — szívből óhajtom is — szent lesz közöttünk a béke.

BELFÖLD.

Vigyázzunk! E lapok 10-ik számában „Régi nóta . . .“ cím alatt közöltem azon hivatalos leveletem, melyet az áttérés és megtérés ügyében a k . . . . i római katolikus plébánia hivatalhoz intéztem. A válasz megjött, az ártatlanság álarca alatt simán s tiszteletteljesen írva, — de átiratomat mégis „k ö t e k e d é s“-nek nevezve. Tehát a m i v é d e k e z é s ű n k c s a k k ö t e k e d é s ! ! Ez is régi nóta, a melyre eként válaszoltam: (legújabb helyzetünkben, talán ebben is van némi tanulság.) A f. hó — sz. a. — küldött hivatalos átiratom nem volt „k ö t e k e d é s“, hanem kijelentése annak, miszerint nem ismerhetem el, hogy ha egy ev. egyén az ev. vallásról a róm. kath. vallásra törvényesen „áttér:“ ez az áttérés „megtérés“-nek állítassák, — a mint ez a hivatalomhoz f. é. . . . sz. a. küldött rovatos kimutatásnak m i n d e n r o v a t á b a n jeleztetik — Hogy a r. k. hitfelekezet a hozzá történő áttérést minek tekinti és ő n m a g á n a k hogyan rubrikázza: ez saját belügye; de hogy h o z z á n k i n t é z e t t h i v a t a l o s k é z i r a t á b a n az áttért ev. egyént „m e g t é r t n e k“ jelezze: ez ellen országos törvényeink értelmében tiltakoznunk kellett Innen oda — onnan ide csak áttérésről lehet szó! —
L a u k ó.

Adomány Luther szoborra. Békéscsabán nagy reformátorunknak szobrot akar az egyházközség emelni; az erre vonatkozó gyűjtés szép eredménnyel folyik. O r o s h á z a egyháztanácsa legutóbbi gyűlésén 100 koronát szavazott meg.

Az egyetemes evang. theol. akadémia tanári kara kiváló erők közreműködésével „Protestáns esték“ címen az e célra legalkalmasabb bőjti és ádventi időben építő és ismeretterjesztő felolvasásokat rendez Pozsonyban.

E felolvasások a vallás, nevelés, történelem

és társadalmi körébe vázó közeledő tárgyakkal foglalkoznak.

A felolvasások rendje, XIII. sorozat: „Judás az áruló.“ Raffay Sándor theol. akad. tanár. „Babel és a biblia“ Hornyánszky Aladár theol. akad. tanár. „Moderna női drámák.“ Stromp László theol. akad. tanár. „A reformáció első nyomai Pozsonyban,“ Schrödl József ev. lyc. tanár. „Keresztység és közmívelődés,“ Balogh Elemér ev. ref. lelkész. Versek. Albert József ev. lyc. tanár. E programn alkalomszerűen szavatokkal, ének- és zeneelőadásokkal bővül.

1896-tól 1901-ig a gyermekek vallására vonatkozólag kötött megegyezőesékből az egyes felekezetekre eső nyereségek és veszteségek, viszonyítva az 1868. évi LIII. törvények 12 §-hoz a következők:

	Nyereség:	Veszteség:
Római katolikus	534	—
Görög katolikus	89	—
Görög keleti	—	903
Ág. h. evangélikus	—	1908
Ev. református	—	2309
Unitárius	—	81
Izraelita	—	314
Egyéb	—	2

Protestáns esték Pozsonyban A theol. akad. tanári kara által rendezett fölolvások bőjti ciklusának elseje f. h. 7 én volt a theol. akad. disztermében. Ez alkalommal Raffay Sándor theol. tanár olvasott „Judás, az áruló“ címen. Érdekes előadásában Judás alakját, kinek oly végzetes szerep jutott Jézus élettörténetében, szentirási és pszichológiai alapon rajzolta meg és sok a legendák folytán keletkezett általános képzetet igyekezett helyesebb világításba hozni. A fölolvás egész jellemével kiválólag szolgálta az ismeretterjesztés feladatát. Ezután alkalomszerűen Jónás András theologus szavalt el Szász B. „Harminc pénz“ című költeményét. A theologusok egy-egy éneke kezdte és fejezte be az estét.

Mindenki tudja, hogy a Mauthner-fele impregnált takarmányrépamag a legnagyobb termést adja, hogy konyhakerti magvaiból a legjobb főzelék és zöldség terem és hogy virágmagvaiból fakad a legszebb virág. — Szóval a Mauthner-fele magvak a legjobbak, készletei a legnagyobbak és árai igen olcsók.

Delitzsch berlini tanár a minap a Keleti társaságban a császár jelenlétében is előadást tartott Babelről és a bibliáról, sőt korábban már ilyen című munkát is közrebocsátott. Nézeteinek újsága s következtetéseinek merészsége kihívta a német (p. o. Kónig) s az amerikai tudósok (Kilprecht) részéről a kritikát. Delitzsch csakis a lelkiismeretben végbemenő személyes kijelentést vitatja, s másrészt hangoztatja Izrael monotheizmusának Babilóniából való eredetét. Ujabbi nyilatkozataiban ugyan enyhített e tételén, de azért assyrológiai tudására s a babilóniai kutatásokra való utalással lényegüket tekintve maig is fentartja eredeti álláspontját. A vitának minden esetre az lesz az eredménye, hogy az ó-szövetségi tudományágaknál s a felsőbb vallásoktatásnál az eddiginél nagyobb súlyt fognak fektetni az assyrológiai kutatás eredményeire. Felette érdekes, hogy ebbe a tudományos vitába Hollmann tengernagyhoz, mint a német Keleti társaság elnökéhez intézett kéziratával maga az aokrata II. Vilmos császár is beleavatkozott, s többi között azt mondotta: Delitzsch — fájdalom — elhagyta a szigorú historikus és assyrológus álláspontját s theol. vallási következtetésekbe és hypotézisekbe bocsátkozott, a melyek meglehetősen ködösek és sikamlósak voltak . . . . . Mi több: Delitzsch nem ismeri el Krisztus istenségét s így visszafelé következtetve az ó szöveg szerint nem tartalmaz a Messiásra vonatkozó kinyilatkoztatást. Itt már háttérbe vonul az assyrológ, s a kutató történelembúvár előtérbe lép a theológia minden fény- és árnyoldalával. E téren — mondja a kézirat — csak azt tanácsolhatom neki, hogy nagyon óvatosan, lépésről-lépésre haladjon előre s téziseit csak theol. folyóiratokban s kollégái körében szellőztesse, minket laikusokat, főleg pedig a Keleti Társaságot kímélje meg ettől, mert ennek fóruma elé az nem tartozik. Végül kioktatja Delitzschet az isteni kinyilatkoztatás felől, a melynek z féle alakját különbözteti meg, u. m. egy folytonos, bizonyos mérvben történetit s egy tisztán vallásit, a Messiás későbbi megjelenésére előkészítőt. Isten az általa teremtett emberi nemnek mindig szakadatlanul megnyilatkozik. „Lelket lehelt az emberbe“, vagyis a saját lelkéből adott bele egyrészt. Így Mózes, Abrahámot, Homért, Nagy Károlyt, Luthert, Shakespearet, Goethet, Kantot és Nagy Vilmos császárt kiválasztotta (a kálvini praedestináció a ref. Vilmos szájában és szívében!) s kegyelmére méltónak találta, hogy népeik javára úgy a szellemi, mint a physikai téren az ő akaratá szerint nagyszerűt, soha el nem múltó műveljenek. Isten legnagyobb kinyilatkoztatása a földön: a Messiás, a kiből Isten emberi alakban

jelent meg a földön Az ó szövetségben sok fejezet van, mely teljesen történelmi, emberi természetű s nem Istennek a kinyilatkoztatott szózata. Tisztán történelmi vázolata oly eseményeknek, melyek a zsidó nép vallási, erkölcsi és politikai életére vonatkoznak. Ilyenek p. o. a Sinai hegyen kapott parancsolatok, a melyek inkább szimbolikus, mint istentől sugallott jellegűek. Végül a vitába maga Harnack is, a berlini illustis egyház — és dogmatörténetíró is beavatkozott a „Preuss. Jahrb.“ hasábjain közzétett válaszával. Itt kiemeli, hogy régóta ismeretes dolog, hogy az ó szövetség néhány mythosai és legendái Babylonból származnak s élesen bírálja meg a császárnak a vallási kinyilatkoztatásról és Krisztus istenségéről szóló fölfogását. Előre volt látható, Delitzsch tanár fölolvassága és a német császárnak a kinyilatkoztatásról Hollmannhoz intézett kézírata egész raját fogja fölkelteni a vitáknak és kommentároknak. A jövőben is híven fogjuk azokat jelezni!

Németországban 1872. óta törvény van, mely a jezsuitákat kiiltja az ország határain. A centrupárt a sok háborúságot és államfelforgatást okozott rendet most újból akarja nevezett törvény eltörlésével Németországban letelepíteni. Félő, hogy a centrupárt javaslatát a birod tanács el fogja fogadni. A fenyegető jezsuita invázió megakadályozása céljából az „Evang. Bund“ elnöksége egy körlevéllel fordul a német prot. közönséghez, a melyben a történelemre hivatkozva kifejti, hogy a jezsuiták mindenha veszélyeztették az államok érdekeit, az erkölcsiséget, a tudomány szabadságát, a családi békét s a családi egyetértést. Kórum, trieri püspök legutóbbi iskolaügyi konfliktusa igazolja a jezsuita rend machinációit, bár el kell ismernünk, hogy a kancellár részéről a birodalmi gyűlésen méltó megróvásban részesült. A fenyegető veszély méltó aggodalomba ejtette a német protestánsokat, a kiknek a jövőben nem kellene küldeniök Róma szolgáit a birodalmi gyűlésbe. Kíváncsian várjuk a további fejleményeket!

Krisztusról és XIII. Leó pápáról 2 érdekes diszmű jelent meg a napokban. Az első az ismert nevű Schell H. würzburgi tanár írta rendkívül díszes képekkel a Kirchheim féle „Weltgeschichte in Charakterbildern“ című vállalatban jelent meg Mainzban. Ára 4 márka. E vállalatban eddig megjelent kötetei Ágostonról (Hertling,) a nagy egyházfejedelemről (Spahn,) Cavourról (Krauss) és Chateaubriandról szólnak. A műben Schell Krisztus személyiségének fényénél bemutatja az evangéliumot a maga világtörténelmi jelentőségében, s egyenként méltatja az istenember jellemképét az evangéliumokban s az apostoli iratokban. Világtörténelmi jelentőségét az emberiség átalakításában látja, ennyiben a mű modern körünknek szól s abból a prot. olvasó is sokat tanul-

hat. A szebbnél szebb illusztrációk a legnagyobb régebbi és újabb mesterek után készültek. — A másik mű: Leo XIII. sein Leben und sein Wirken“ címmel Schneidertől való s jubileumi emlékül díszes kiadásban számos illusztrációval Kösel könyvkiadó-vállalatában jelent meg Kemptenben Egyenként méltatja e „békepápa“ ifjúságát, érsekségét, pápaságát, a különböző államkormányokhoz való viszonyát, főbb encyklikáit, életmódját, irodalmi munkásságát s jubileumát, — természetesen egyoldalú pápas szellemben és célzattal. A mű végén közli a pápák névsorának a jegyzékét s az összes Leó pápák arcképét. Rólunk magyarokról is szól s erősen leckézeti Csáky és Wekerle egyházpolitikáját. A művet mi protestánsok csak erős kritikával olvashatjuk. Tudjuk, hogy több encyklikája egyenesen a protestantizmus ellen irányul. A mű ára csak 4 márka

Egészen más jellegű irodalom termék az angol Gillie C. R. „Die Geschichte Jesus, den Kinderfreund“ Baselben, a missiói könyvkereskedésben Öhler L. fordításában megjelent diszműve. Ára kötve 5.20 márka A mű eredetét és célját tekintve gyermekeknek való. Bő földrajzi és archaológiai alapou s mély psychol és theol. érzékkel az evangéliumok Krisztus képét ismerteti a gyermekeknek. A szerző Jézus belső életére fekteti a fősúlyt „a maga szépségében és erejében.“ Elbeszélései összefüggő egészet képeznek s ennyiben gyermekistentiszteletekre kiválóan alkalmasak. Jézus „a legszebb az isten fiai között,“ — ez a mű állandó vezérgondolata. Bevezetésében Jézus külsejét, országát és honfitársait írja le megkapovonásokban. Aztán 3 fejezetben tárgyalja Jézus gyermekkorát, hivatását s halálát és feltámadását rendkívül vonzó és szemléltető előadásban. A művet Jézus életéből 16 rendkívül díszes fénynyomat díszíti. Lelkészeinknek nagy szolgálatot tehet, s konfirmációi emlékeknek is igen alkalmas.

Braunsveigban — mint olvassuk — nagy a tanítóhiány, olyannyira, hogy már II-od éveket is alkalmaznak segédtanítóknak. A tanítóegyleti közgyűlés parallel osztályok felállítására s esetleg egy 3 ik seminárium létesítésére hívja föl a miniszteriumot. Ezzel szemben megemlítjük, hogy Szászországban meg túlszűfolság észlelhető a tanítói semináriumokban, úgy, hogy 992 jelentkező közül csak 671 volt fölvehető. Ez értavaszán Annabergben a 4-ik évfolyamban parallel osztályt létesitenek. Végül még megemlítjük, hogy Hessen-Darmstadtban az 1887. törvény életbeléptetése és intézkedései folytán 1902. márc. haváig mindössze 2063 gyermek ú. n. kényszernevelésben részesült. E létszámból 624 gyermeket különböző családoknál s 543 at különböző intézetekben helyeztek el. Ellátásuk 1.395,605 márkába került, mely összeghez az egyes községek és körök 714.427 s az állam 681.178 márkával jár-

rultak. Az utolsó évi költség volt 173,227, s a segély 85,255, illetve 87,972 márka. Egy gyermeknek ellátási költsége került a családoknál 105.42 s intézeteknél 249.16 márka. Bölcs gondoskodás az a gyermekek neveléséről és oktatásáról!

Berlinben a közel jövőben a nagyobb egyházközségek első lelkészei „főlelkészek” lesznek, s a többiek annak — különben koordinált — segédeivé válnak. A berlini konzisztórium ezenfelül komolyan foglalkozik az ú. n. stólailetek megszüntetésének, illetve megváltásának a kérdésével. Ez nehezen fog menni annyiból, a mennyiben vannak lelkészek Berlinben, a kik évi 120—500, sőt olyanok, a kik 20—40,000 márka stólaban részesülnek. Azt is tervezik, hogy az első lelkészek 25 évi szolgálat után 5700, a többiek 5400, s 27 évi szolgálat után 7500, illetve a többiek 7000 márka évi javadalmazásban részesüljenek. A törzsfizetés Berlinben csak 2400 s a szálláspénz 1500 márka, a mi bizony igen kevés. Ime a német főváros protestáns köreiben is komolyan foglalkoznak azzal a gondolattal, hogy „kenyérrel is” él a lelkész. Mi lesz velünk — kérjük itt méltán — a tisztviselői fizetés állami rendezésével?!

(Eperjes.) Dr. Szlávik Mátyás.

IRODALOM.

II. Józsefnél tragikussabb életű uralkodó nincs a magyar történet emlékei közt. Mennyi reménnyel várták, mennyi szeretettel fogadták a trónon, s alig, hogy rajta ült, a megyék megtagadták rendeleteinek végrehajtását, az ország elégedetlen volt, küldöttség járt Berlinben, a porosz királytól kérni királyt a magyar trónra. Pedig a császár mindig jót akart, csak rossz úton kereste javunkat. 1790. jan. 28-ikán végre a beteg császár egy tolvonással megsemmisítette régebbi rendelkezéseit. Egy füstbe ment élet keserősége töltötte meg szivét, mikor a jóindulata tévedéseinek végig tekintve, azt kellett látnia, hogy mindent jóvá kell tennie, mindent eltörölnie, a mit tett. „Hogy egyszerre véget vessék a magyar rendek minden, csak némileg is méltányosnak látszó panaszainak, ezennel megszüntetem az uralkodásom kezdete óta kiadott általános rendeleteket és intézkedéseket, és mindent azon állapotba helyezek vissza, melyben a boldogult császárné halálakor volt. Kiveszem azonban a tolerancia patenst, a lelkészségek rendezését továbbá azt, a mi a jobbágyakra vonatkozik. — Szívemből kívánom, hogy Magyarország ez intézkedés által annyit nyerjen jó rendben és boldogságban, mennyit én akartam szerezni minden tárgyban való intézkedéseim által.” — Ez a szomorú irat, mely a koronának Budára

hozatalát is elrendelte, volt a József császár politikai végrendelete. A haldokló császár még hallhatta a nemzet örömjongásának hírét, a mellyel az ő politikai terveinek megsemmisítését fogadta. A császár utolsó éveiről rajzol szép és meleg képet Marczali Henrik kitűnő tudósunk, a Nagy Képes Világtörténet most megjelent 179. füzetében. Egy füzet ára 60 fillér, egy kötetet diszes félbörkötésben 8 frt. Kapható minden hazai könyvkereskedésben, s részletfizetésre is a kiadóhivatalban: Révai Testvérek irodalmi intézet, Budapest, VIII., Üllői út 18.

A Független Magyarország hazánk független érzelmű polgárságának egyedüli szókimondó lapja. Harcol a nemzet jogaiért, nemes, elszánt küzdelmet folytat, hogy az osztrák zarnoki uralom alól teljesen felszabaduljon Magyarország. Kosuth Lajos megteremtette hazánkban a szabadságot, egyenlőséget és testvériséget, de azóta már sok nemzeti jogot elraboltak tőlünk s azóta bizonyosodott, hogy a szabadság, egyenlőség és testvériség csak függetlenséggel boldogíthatja a nemzetet. Magyarország függetlenségének kivívásáért harcol a „Független Magyarország.” Illusztris államférfiak támogatják a lapot nagy céljai elérésében, Politikai cikkeit a legjelesebb írók s kitűnő országgyűlési követek írják. Gróf Zichy Jenő, dr. Mezőssy Béla, Rátkay László, dr. Sebess Dénes, dr. Benedek János, dr. Vissontai Soma, dr. Pap Zoltán országgyűlési képviselők gyakran keresik fel a „Független Magyarország”-ot magas színvonalon álló politikai cikkeikkel. A lapnak minden rovata kitűnő. Országgyűlési tudósításai legbővebbek s a katonai javaslatok ellen folyó harcot legjobban a „Független Magyarország”-ból kísérelheti figyelemmel az olvasó. Szenzációs, nagy terjedelemben jelenik meg a „Független Magyarország” március idusán, a mikor a függetlenség és szabadság követelésében egybeforr az egész ország. Terjedelemre nézve egy hatalmas kötet lesz a március tizenötödiki szám, melyben megnyilatkoznak az ország függetlenségi politikusai, az országgyűlési függetlenségi párt számos kitűnő tagja. A „Független Magyarország” kiadóhivatala Budapest, Király utca 72. (Teréz-körút mellett) kívánatra szívesen küld az érdeklődőknek mutatványszámot. Előfizetési árak: Egész évre 28, fél évre 14 és $\frac{1}{4}$ évre 7 korona.

Protestáns Egyházi és Iskolai Lap.

„Majduem hétről-hétre olvashatjuk egyházi lapjainkban a panaszokat, feljajdulásokat és vádakát, a reverzálisokat törvényesítő 1894. évi XXXII. törvénycikk miatt. A közfelfogás e tekintetben az, hogy az 1894: XXXII. törvénycikk által teremtett állapot, reánk protestánsokra nézve sokkal hátrányosabb és sokkal több veszteséggel jár, mint a megelőző, az 1868: LIII. törvénycikk 12. §-ában adott helyzet; ebből folyólag protestáns részről

!! Most jelent meg!!

SZÜGYI J.

négyszázötven magyar ev. ref.

Chorálkönyv

2 ik kiadása, ára 4 kor.

VAN-^{és}OVSTERSEE
a „Heidelbergi Káté“

52 egyházi beszédben, **dr. Antal Géza** fordításában.

Ára vászonkötésben 12 korona. Mindkét munkát kiadja és az utóbbit 2 koronás részletfizetésre is szállítja:

László Albert és Társa

a tiszántúli ev. ref. egyházker. bizományosa

Debreczenben,

ki kívánatra ingyen küldi meg theológiai részletfizetésre szóló árjegyzékét. 5-5

Pályázat.

A tiszai ág. h. ev. egyházkerülethez tartozó brassói egyháznegyében a krizbai 1446. lélekkel birói ev. magyar egyházköz-ség helyettes

lelkészi állására

pályázat nyitattik.

Évi javadalom mintegy 1000 (Egyezer) korona fizetés, szabad lakás és stóla jövedelem. Alkalmazása és teendőire nézve a tiszai ág. h. ev. egyházkerület lelkészválasztási szabályrendelete irányadó.

Pályázni kívánók okmányaikat f. é. márczius hó 13-ig küldjék be alólirt főespereshez Brassó-Apáczára.

Kelt Brassó és Apácza, 1903. márcz. 1.

Skita Mihály,

esp. m. felügyelő.

Bohus Pál,

főesperes.

19 1-1

Magyarország legrégibb egyházi szerek és zászlók gyára

Oberbauer Alajos Utóda

Józset főherceg ó cs. és kir. fensége és Klotild főhercegnasszony ó cs. és kir. fensége udv. szállítója.

Gyár és raktár: BUDAPEST, IV., Váci-utca 17.

Alapított 1863-ban. Ötször kitüntetve.

Ajánlja **egyházi szerekből dúsan felszerelt nagy raktárát**, mely bővelkedik érc- és faárúkban stb. Urasztali és szószékterítők, kenyértakarók a legegyszerűbb kivitteltől a leggazdagabb aranyhimzéssel ellátott kivittelig. — Aldoztató kelyhek, borkancsók, keresztelő kancsók chinaezüst vagy próbaezüstből. Oltárképek, keresztelő medenczék, oltárgyertyatartók stb.

Arjegyzékek és költségtervezetek díj- és bérmentesen küldetnek. 12-5.

Lelkész és tanító urak szives figyelmébe.

Kaphatók nálam

ISKOLAI ANYAKÖNYVEK.

ISKOLAI NAPLÓK

és

MULASZTÁSI NAPLÓK,

továbbá

KERESZTELESI, ESKETÉSI ÉS HALÁLOZÁSI

ANYAKÖNYVEK

és

KIVONATOK

s vállalkozom bármily nagy terjedelmű

MŰVEK, JEGYZŐKÖNYVEK és ISKOLAISKÖNYVEK,

végre

RÖVATOS IVEK

elkészítésére.

A megrendelt tárgyakat kívánatra bekötve szállítom.

VERES LAJOS Orosházán.